

ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับประเพณีประติษฐ์ของชุมชน
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่
อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์
กรณีศึกษา: ปรากฏ์กุสวนแดง และกุฎาษี¹
The Memory of Sacred Area with an Artificial
Tradition of the Community to Support the Religious
Tourism at Banmai-chaiyapoj District, Buriram Province,
The Case Study of Prang Ku Suan Taeng
and Ku Rusee.

ถนอม บุญประจง (Tanom Boonprajong)²

ฉลอง พันธจันทร์ (Chalong Phanchan)³

ธีระพงษ์ มีไธสง (Theerapong Meethaisong)⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และประเพณีประติษฐ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่ปรากฏ์กุสวนแดง และกุฎาษี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 39 รูป/คน นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ กรณีศึกษา: ปรากฏ์กุสวนแดง กุฎาษี และพระพุทธรูป

² นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก (ผศ.ดร.) สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

⁴ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม (ผศ.ดร.) สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลการศึกษาพบว่า ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเกิดจากเรื่องเล่าของบรรพบุรุษที่ปรากฏในพื้นที่ปรางค์กู่สวนแตง ซึ่งมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีเทพารักษ์ปกปักรักษา และชุมชนมีพิธีกรรมขอพรหรือบนบานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของตน ส่วนกู่ฤาษี มีคติความเชื่อสืบต่อมาจากบรรพบุรุษว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพารักษ์ สามารถบันดาลโชคลาภ และบุคคลใดที่บนบานขอพรสิ่งใดก็จะได้รับความสำเร็จสมหวัง พร้อมด้วยมีสระน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ของฤาษี 108 ตน เรียกว่า บาราย ซึ่งเป็นสระรูปสี่เหลี่ยมกรูขอบสระด้วยหินศิลาแลง ในตำนานมีคติความเชื่อว่ามีพญานาคอาศัยอยู่เพื่อรักษาสระน้ำศักดิ์สิทธิ์สำหรับประเพณีประดิษฐ์ ซึ่งปรากฏชัดเจนมีอยู่ในพื้นที่ของปรางค์กู่สวนแตง คืองานประเพณีบุญบั้งไฟเสี่ยงทาย งานประเพณีปรางค์กู่สวนแตงและบุญบั้งไฟ และงานประเพณีปรางค์กู่สวนแตง ส่วนกู่ฤาษี มีการจัดงานประเพณีกู่ฤาษี และงานประเพณีนักขัตฤกษ์ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เกิดจากผลการศึกษาความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่การวิจัยทั้ง 2 แห่ง และประเพณีประดิษฐ์ พบว่า มีประเพณีดั้งเดิมเกิดจากคติความเชื่อของบรรพบุรุษได้ทำสืบต่อมา ส่วนประเพณีประดิษฐ์เกิดจากคตินิยมของสังคมในปัจจุบัน ได้มีการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ประยุกต์ให้ทันสมัยให้เป็นที่ยอมรับและยอมรับในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในงาน เช่น การแสดงบนเวทีประกอบแสงสีเสียง ประวัติปรางค์กู่สวนแตงและนิทานพื้นบ้านผาแดงนาโอ้ พร้อมด้วยมีมหรสพ และมีการละเล่นต่างๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในพื้นที่ปรางค์กู่สวนแตงและกู่ฤาษี

คำสำคัญ : ความทรงจำ, พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์, ประเพณีประดิษฐ์

Abstract

This research aims to study the memory of sacred area with an artificial tradition of the community to support the religious tourism at Prang Ku Suan Taeng and Ku Rusee. This qualitative research collected data from documents, observation, and In-depth interviews of 39 samplings as well as presented them by description.

The research found that the memory of sacred area is from stories told by ancestor happen in Prang Ku Suan Taeng which has the belief that it is a sacred area with holy or guarding gods and the community has rituals for blessings or taking an oath to fulfill their objectives. For Ku Rusee, people's belief from generation to generation that this area has holy spirit or guarding gods, moreover, they can inspire fortune and any person who wishes to wish for happiness will achieve success. Furthermore, this area had the 108 Holy Hermit Pools called "Barai". The pool is a quadrilateral shaped by the edge of the pool with laterite stones. In legend, there is a belief that a naga lives to preserve the sacred pool. For the artificial tradition, the obviousness is at Prang Ku Suan Taeng that is the Rocket Festival for forecast, the Prang Ku Suan Taeng and the Rocket Festival, and the Prang Ku Suan Taeng Traditional Festival. For Ku Rusee, the community has the Ku Rusee Traditional Festival and the traditional festival of public holidays. For the religious tourism, it arisen from the study of the memory of sacred area in both places and for the artificial tradition found that the original tradition is from the belief of the ancestor but the artificial tradition is from the ideology of nowadays society which is invented the new tradition and apply it to the modern age and it is acceptable for the society then become a part of the previous tradition namely the light and sound show about the history of Prang Ku Suan Taeng and the fairytale of Pha Daeng Nang Ai together with the entertainment and performance to support the religious tourism in the area of Prang Ku Suan Taeng and Ku Rusee.

Keyword: memory, sacred area, artificial tradition

1. บทนำ

ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกิดจากเรื่องเล่า แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวความเป็นมาของศาสนสถาน ที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ศาสนสถาน เป็นความทรงจำที่เป็นเรื่องเล่าสืบต่อมาให้ได้รับรู้ในเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมา เบญจวรรณ นาราสัจ (2553: 36) กล่าวว่า ความทรงจำมีหลากหลายประเภทและหลายชุด ขึ้นอยู่กับบุคคลหรือกลุ่มคนที่จะจดจำนำเสนอ เพื่อตอบโต้หรือช่วงชิงความหมายในภูมิทัศน์ส่วนใด ภายใต้บริบทอย่างใดอย่างหนึ่งในระดับท้องถิ่นหรือภูมิภาค โดยมีกระบวนการสร้างความหมายเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้น ความทรงจำซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงออกจากเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อเกิดกลายเป็นเรื่องเล่า ส่วน ชานนท์ ไชยทองดี (2557: 75) กล่าวว่า เรื่องเล่าที่เป็นตำนานทำให้เกิดมีสถานที่หรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นผลผลิตของจินตนาการที่เกิดจากความคิดและความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่น ดังนั้นเรื่องเล่าในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนท้องถิ่นถือเป็นทัศนคติ การรับรู้ ความคิด และความเชื่อ ถือเป็นคุณค่าสำคัญทางวัฒนธรรม ที่มีคติความเชื่อในศาสนสถานว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จนกลายเป็นจารีตประเพณีวิถีแนวปฏิบัติของชุมชน และก่อเกิดมีการจัดงานบุญ ประเพณีเกิดขึ้นกลายเป็นที่นิยมในปัจจุบัน

ประเพณีประดิษฐ์ เป็นการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ เพื่อสนองความต้องการของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นการประยุกต์ของเก่านำมาใช้ใหม่ ให้เป็นที่นิยมและยอมรับของสังคมปัจจุบัน ปฐม หงส์สุวรรณ (2560: 28) กล่าวว่า ประเพณีประดิษฐ์หรือการประดิษฐ์ประเพณี เป็นการปฏิบัติการเชิงประเพณีพิธีกรรมมีการประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ มีการลอกเลียนแบบกันบ้าง และรื้อฟื้นของเก่าขึ้นมาบ้าง เพื่อตอบสนองเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้เข้าได้ตามยุคสมัยในปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอันดับต้นๆ มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น ส่วน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2558: 15) กล่าวว่า ตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2558–2560 เน้นเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีสานได้ประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมขอมโบราณด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทหินพิมาย เป็นต้น

อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่อยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ หรืออีสานตอนล่างซึ่งมีลักษณะทางกายภาพที่ทรงคุณค่าสำคัญทางทรัพยากรในท้องถิ่น ด้านศาสนสถาน โบราณสถาน สังคม และวัฒนธรรมประเพณี พร้อมด้วยความทรงจำของบรรพบุรุษที่เป็นเรื่องเล่า แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของคนในชุมชนซึ่งมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาศาสนสถาน ซึ่งมีความหมายต่อวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม และจารีตประเพณี ต่อผู้คนในชุมชนที่มีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีความเป็นมาที่เกิดจากความทรงจำกลายเป็นเรื่องเล่าของบรรพบุรุษ จำนวน 2 แห่ง คือ ปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤๅษี

ดังนั้น ความทรงจำที่เกิดจากเรื่องเล่าของบรรพบุรุษที่มีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาพื้นที่ศาสนสถานของปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤๅษี ซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาจากเรื่องเล่าในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน ที่สามารถบันทาลโชคลาภและบันทาลความสำเร็จให้กับผู้มาขอพรบนบานสำเร็จได้ จึงก่อเกิดเป็นจารีตประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจากคติความเชื่อ จนเกิดมีการจัดงานประเพณีขึ้นสืบต่อมาภายใต้บริบทและเงื่อนไขของสังคมเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน เรียกว่าประเพณีประดิษฐ์ โดยมีการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่นำมาประยุกต์ให้ทันสมัย แต่ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ สามารถนำมาส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และเพื่อใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาประเพณีประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่ปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤๅษี

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลสู่การสังเคราะห์สรุปเนื้อหาความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับประเพณีประดิษฐ์ของชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่ปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤๅษี โดยมีรูปแบบแนวทางการดำเนินวิจัย ดังนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยในครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 39 รูป/คน รวมมี 2 กลุ่ม ดังนี้ คือ

1) กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ คือ เจ้าหน้าที่อำเภอ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และครู จำนวน 15 คน 2) กลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ พระภิกษุ ท่านผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนและนักท่องเที่ยว จำนวน 24 รูป/คน

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการลงพื้นที่การวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

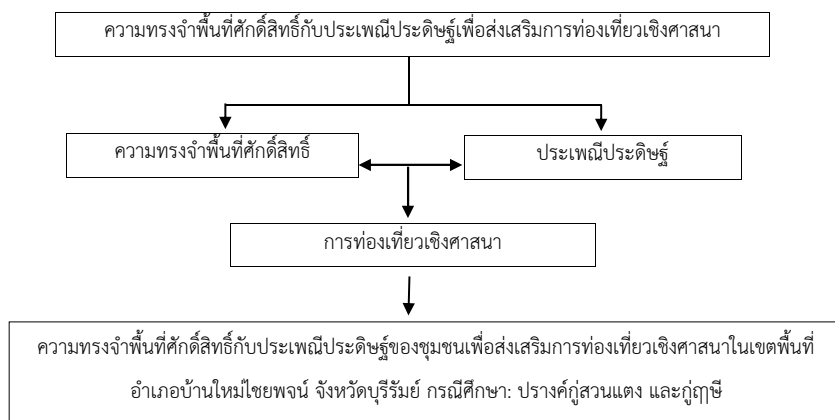
1) การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้าง ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คติความ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัฒนธรรมประเพณี และประเพณีประดิษฐ์ พร้อมด้วยแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 39 รูป/คน เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นจริงในแต่ละขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือ ดังนี้ คือ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป 2) การสังเกตการณ์ โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในงานบุญ ประเพณีต่าง ๆ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมบางอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาและสังเกตพฤติกรรมของชุมชนและนักท่องเที่ยวในพื้นที่การวิจัย

3.3 ขั้ววิเคราะห์ข้อมูล จากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อมุ่งเน้นประเด็นสำคัญในเนื้อหาที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก นำเสนอลักษณะพรรณนาความ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาวิเคราะห์

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับประเพณีประดิษฐ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ กรณีศึกษา: ปรางค์กู่สวนแตง และกุฎีเกษิ” ได้ทำการศึกษาแนวคิด ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ก่อเกิดจากความทรงจำที่เป็นกระบวนการทางมรดกที่สามารถสร้างอำนาจทางความรู้สึกอย่างเข้มข้นได้เสมอ (เบญจวรรณ นาราสัจ, 2553: 42 อ้างถึงใน Smith, 2006) อีกทั้ง ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคติความเชื่อเป็นพื้นฐานสืบต่อมาจากบรรพบุรุษเป็นความทรงจำในพื้นที่

ศาสนสถานทางศาสนา ซึ่งมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (แสง จันทรงาม, 2534: 182-183) อีกทั้งเกิดจากคติความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาทำให้เกิดจารีตประเพณีปฏิบัติของชุมชน ต่อมามีการจัดงานประเพณีเกิดขึ้นและมีการประติษฐานสร้างประเพณีหรือประเพณีประติษฐานแต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่โดยผสมผสานในยุคสมัยปัจจุบันและเรื่องราวในอดีตของข้อมูลประเพณีมาใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2560: 17) ซึ่งเป็นหีบยกเอาวัฒนธรรมประเพณีในอดีตมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายใหม่ภายใต้เงื่อนไขของบริบทและสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ไปเยือนศาสนสถานที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา (ชนัญ วิงษ์วิภาค, 2561: 14-15) ถือเป็นทางเลือกหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมในสังคมปัจจุบัน โดยแนวคิด ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นำมาสู่แนวปฏิบัติในจารีตประเพณีจนก่อเกิดมีการจัดงานประเพณีประติษฐานขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในพื้นที่ศาสนสถานของปรางค์กู่สวนแตงและกู่ฤาษี ต่อไป ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

5. ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ทำให้พบว่า

5.1 ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เกิดจากเรื่องเล่าสืบทอดมาจากบรรพบุรุษถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพารักษ์คอยปกปักรักษาศาสนสถาน ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จำนวน 2 แห่ง ดังนี้ คือ

5.1.1 ปรากฏการณ์สวนแตง เป็นโบราณสถานสมัยขอมเจริญรุ่งเรือง ได้แผ่ขยายอำนาจการปกครองเข้ามาในพื้นที่เขตภาคอีสาน ได้สร้างศาสนสถานเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาในพื้นที่การปกครอง พร้อมด้วยแหล่งอารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน คือ ปรากฏสวนแตง ซึ่งถือว่าเป็นโบราณสถาน ที่มีประวัติความเป็นมาที่เกิดจากความทรงจำของบรรพบุรุษสืบทอดมากลายเป็นเรื่องเล่า ที่มีคติความเชื่อของชุมชนว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีเทพารักษ์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกปักรักษาสืบทอดมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

1) ความทรงจำเรื่องเล่าปรากฏสวนแตง ในอดีตเป็นพื้นที่ป่ารกทึบ ปกคลุม เป็นที่เกรงกลัวต่อผู้คนเป็นจำนวนมาก บุคคลใดผ่านบริเวณนี้ไม่ถือดอกไม้อุปเทียมนไปไหว้หรือไม่บอกกล่าว ก็จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยต้องกลับมาขอขมาจึงจะหาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2450 ได้มีการถางป่าจับจองพื้นที่ประกอบสัมมาอาชีพของชาวบ้าน ปรากฏว่าพบปฏิมากรรมปรากฏ 3 หลัง หลังกลางจะใหญ่กว่าสองหลังลดหลั่นกันลงมา ส่วนหลังอยู่ทางทิศใต้มีต้นมะขามใหญ่หุ้มยอด ต่อมาทางกรมศิลปากรได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่ที่เห็นได้ในปัจจุบัน (นางบานเย็น คำหมื่น, 2561: สัมภาษณ์) ปัจจุบันชุมชนท้องถิ่นยังคงมีความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เด็กนักเรียนผู้ชายบ้านห้วยเหี้ย ได้มาเรียนที่โรงเรียนปรากฏสวนแตงพิทยาคม เข้าไปเที่ยวปรากฏสวนแตง ได้ปีสสาวะรดข้างจอมปลวกในพื้นที่ปรากฏสวนแตง พอกลับถึงบ้านเกิดเจ็บป่วยไม่ทราบสาเหตุมีอาการชักหนาวสั่นได้ไปโรงพยาบาลตรวจไม่พบสาเหตุ จึงได้ไปหาหมอธรรมได้ทักว่าไปปีสสาวะรดพื้นที่ซึ่งมีพระภูมิเจ้าที่คอยปกปักรักษาให้ไปขอขมาโทษนำเหล้าไหโก้วไปคารวะก็จะหาย ญาติของเด็กนักเรียนได้ทำตามที่มีหมอธรรมบอก อาการเจ็บป่วยก็หายเป็นปกติ (นางเข็มทอง เทียงธรรม, 2561: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่ทำให้เห็นว่า คติความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เกิดจากเรื่องเล่า

สืบต่อมาจากบรรพบุรุษ มีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากคนป่วยปฏิบัติตามคำแนะนำก็หายป่วยจริง ถึงแม้ว่าทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชุมชนท้องถิ่นทำให้คติความเชื่อต่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์คงมีอยู่เสมอต่อไป

2) **คติความเชื่อเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์** ในอดีตพื้นที่ปราสาทคู่สวนแดง ไม่มีใครกล้าเข้าไปปลงศพหรือแม้แต่ตัดไม้ เพราะกลัวต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถให้โทษและโทษได้ ในอดีตชุมชนมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีปรากฏการณ์ให้เห็นหลายอย่าง เช่น บุคคลใดลูกหลานเขาเขตพื้นที่ทำกิน ก็จะมีการเตือนด้วยนิมิตฝันมาบอกกล่าวหรืออาจป่วยไม่ทราบสาเหตุพอมารอขอขมาก็จะหาย จึงไม่มีใครกล้าเข้าไป (นายนักทกลางสวัสดิ์, 2560: สัมภาษณ์) จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาทำให้ทุกคนไม่กล้าที่จะเข้าไปปลงศพเข้าไปในพื้นที่บริเวณโดยรอบของปราสาทคู่สวนแดง เพราะเกรงกลัวต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ

จากคติความเชื่อในพื้นที่ปราสาทคู่สวนแดง มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือมีเทพารักษ์คอยปกปักรักษา ทำให้มีผู้คนมากราบไหว้ขอพรและบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมีจุดประสงค์ให้ได้รับผลสำเร็จ ปรากฏว่ามีพยานบายศรีดอกไม้ธูปเทียนพวงมาลัยปรากฏอยู่ที่ฐานโยนีปราสาทประธานองค์กลาง โดยมีคนนำมาบูชาแก้บน บางคนสมหวังก็มีให้เห็นบ่อยครั้งที่ปรากฏให้เห็นเดินทางมาแก้บน (นางคำหอม ปัทธูรี, 2560: สัมภาษณ์) ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้เห็นว่า บุคคลที่ประสบปัญหาที่ไม่มีทางออกอื่นใด จึงถือเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นทางเลือกหนึ่งของผู้คนมองหาที่พึ่งยามยาก อาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้สมประสงค์ดังที่ตั้งใจไว้

3) **สาเหตุที่มาของชื่อปราสาทคู่สวนแดง** เกิดจากความทรงจำที่เป็นเรื่องเล่าสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ ปรากฏมีเรื่องเล่าว่ามีแดงโมอยู่ที่ปราสาทคู่ จำนวน 1 ลูก มีลักษณะเหมือนกับแดงโมที่ทำด้วย หินศิลาแลงที่ใหญ่มาก และมีสามแฉกรูปหนึ่งนามว่าสามแฉกรมี จำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านหวาย ท่านเป็นผู้มีคาถาวิชาอาคมที่แก่กล้า สามารถผ่าแดงโมลูกนั้นได้ด้วยคาถาวิชาอาคมแยกออกเป็น จำนวน 4 ชิ้น นำไปตั้งไว้ 4 ทิศ (นางเข็มทอง เทียงธรรม, 2561: สัมภาษณ์) ส่วน นางคำหอม ปัทธูรี (2560: สัมภาษณ์) กล่าวว่า แแดงโมที่วันนั้น คือ ฐานบัว หรือยอดปราสาท โดยเอาหินศิลาแลงมาแกะสลักเป็นฐานบัว ประดับยอดปราสาทหรือปราสาท ตกลงมาจากยอดปราสาททั้งสามหลัง ถ้านำมาประกอบเข้าด้วยกันจะมีลักษณะคล้ายแดงโม จึงได้นำสิ่งที่ปรากฏเห็นนำมาประกอบคำขึ้น

คำว่า “กู” ภาษาอีสาน แปลว่า ปรางค์ หรือปราสาท นิยมเรียกว่า ปรางค์กู ส่วนคำว่า สวน เชื่อมโยงกับแตงโม เพราะมีแตงโมก็ต้องมี “สวน” ซึ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร เช่น สวนแตงโม แต่บางคนเรียกว่า สวนแตง ถ้านำคำมาผสมเข้าด้วยกัน คือ ปรางค์กู + สวน + แตง จึงได้ชื่อว่า ปรางค์กูสวนแตง ชาวบ้านในชุมชนจึงได้นำชื่อมาตั้งหมู่บ้านนามว่า บ้านกูสวนแตง ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากการเรื่องเล่าดังกล่าว ทำให้เห็นองค์ความรู้ของบรรพบุรุษ ซึ่งนำสิ่งที่เห็นนำมาเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นที่มาของชื่อ ปรางค์กูสวนแตง และในอดีตเรื่องเล่ามีแตงโมจำนวน 1 ลูก แต่ปัจจุบันทางกรมศิลปากรทำการขุดค้นพบฐานบัวยอดปรางค์มีครบทั้ง 3 ยอด ลักษณะคล้ายแตงโมเมื่อนำมาประกอบเข้าด้วยกัน แต่เรื่องเล่าใช้วิชาอาคมผ่าซีกออกจากกันนั้น อาจเป็นเพียงการกล่าวอ้างก็ได้ เพราะเรื่องเล่าทุกเรื่องไม่ว่าจะจริงเสมอไป ปัจจุบันฐานบัวยอดปรางค์ปรากฏว่าตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปรางค์กูสวนแตง

4) ตำนานเรื่องเล่าปรางค์กูสวนแตงและกูฤๅษี เกิดจากความทรงจำของบรรพบุรุษได้เล่าสืบต่อมากลายเป็นตำนานเรื่องเล่าของปรางค์กูสวนแตงและกูฤๅษี มีเรื่องเล่าว่า ปรางค์กูสวนแตงเป็นปรางค์ของผู้หญิงเป็นผู้สร้างขึ้นฐานล่างเป็นศิลาแลงข้างบนสร้างด้วยอิฐแดง ส่วนกูฤๅษีเป็นกูของผู้ชายสร้างขึ้นด้วยหินศิลาแลง ผู้ชายและผู้หญิงสมัยนั้นเป็นคนชนชาติขอมโบราณ คนทั้งสองกลุ่มชายและหญิง ได้สร้างแข่งกันและมีสัญญากันว่าหากใครสร้างเสร็จก่อนให้ปล่อยโคมไฟขึ้นสู่ท้องฟ้า และตีฆ้องและกลองเป็นสัญญาณ ถ้าเห็นโคมไฟขึ้นสู่ท้องฟ้าถือว่าฝ่ายนั้นชนะ ส่วนทางด้านฝ่ายหญิงที่สร้างปรางค์กูสวนแตง ก็ได้หาอุบายหลอกฝ่ายชายที่สร้างกูฤๅษี โดยใช้มารยาหญิงหลอกล่อให้มาช่วยผู้หญิงสร้าง ต่อมาฝ่ายหญิงใช้อุบายหลอกว่าสร้างเสร็จแล้วจึงได้ปล่อยโคมไฟขึ้นสู่ท้องฟ้าและตีฆ้องติกลองขึ้นเป็นสัญญาณ ส่วนฝ่ายชายเห็นเช่นนั้นนึกว่าฝ่ายหญิงเสร็จจริง ฝ่ายชายจึงได้บอกกับพวกพ้องว่าเราแพ้ผู้หญิงแล้วจึงได้หยุดการสร้างจะเห็นได้ว่าปรางค์กูสวนแตง สร้างเสร็จสมบูรณ์ ส่วนทางด้านของกูฤๅษี สร้างไม่เสร็จจึงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน (นายทวี วารี, 2560: สัมภาษณ์) จากเรื่องเล่าดังกล่าวทำให้ทราบว่า บรรพบุรุษได้เล่าเรื่องราวสืบมาคงอาจมีเหตุผล เพื่อสื่อสารให้คนง่ายแก่การจดจำหรือเพื่อความบันเทิงดึงดูดความสนใจให้ผู้คนเฝอยากรู้อยากเห็น

5.1.2 ภูฤาษี เป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น ที่มีความทรงจำจากเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องรักษาโบราณสถาน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเคารพศรัทธามีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สืบมาจนถึงปัจจุบัน

1) ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของภูฤาษี เกิดจากเรื่องเล่าที่มีคติความเชื่อของชุมชนว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีเทพารักษ์คอยปกป้องรักษาสถานที่แห่งนี้ บุคคลใดมีความทุกข์เดือดร้อนก็จะขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลหรือที่องค์ปรางค์ประธาน เพื่อขอให้ประสบความสำเร็จตามความปรารถนา บางคนขอโชคลาภ จะเห็นได้จากพระพุทธรูปปางสมาธิหน้าตัก 38 นิ้ว สร้างในปี พ.ศ. 2515 และรูปปั้นพระฤาษีหน้าตัก 9 นิ้ว หลายตนปรากฏอยู่ตั้งอยู่ภายในปรางค์ประธาน เชื่อว่ามีผู้ศรัทธานำมาถวายแก่บน (นายเชย ศิริวิทยากุล, 2560: สัมภาษณ์) ส่วน พระหอย สุวิโร (2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2559 ก่อนที่จะมาบวชเป็นพระ ได้มีคนที่อยู่บ้านห้วยเหี้ย ให้ไปประกอบพิธีบวงสรวงบอกกล่าวภูฤาษี เพราะเขาได้ถูกหอยหลายแสนมาสองงวดแล้ว จึงได้มาแก้บน มีเครื่องไหว้คือ หัวหมู ไก่ เหล้า ผลไม้ และขนมต่างๆ จำชื่อไม่ได้แต่รู้ว่าเป็นเมียฝรั่ง ปัจจุบันเดินทางไปอยู่กับสามีที่ต่างประเทศ เขาเล่าว่าได้มาขอหอยอยากได้เงินเดินทางไปหาสามีที่ต่างประเทศ พอดตกกลางคืนก็มีคนแก่มากเข้ามาบอกหอย และได้ไปซื้อถูกจริงตามที่บอกได้มาสองงวดแล้วจึงมาแก้บน ดังนั้นจากการลงพื้นที่ทำให้เห็นว่า คติความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพารักษ์ของภูฤาษี จากหลักฐานตัวบุคคลความศักดิ์สิทธิ์ยังคงมีอยู่ เช่น เมียฝรั่งถูกหอย เป็นต้น

ภูฤาษี มีคติความเชื่อของชุมชนว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถลดบันดาลให้สำเร็จตามที่ตนขอและสามารถบันดาลโชคลาภได้ เช่น นายเชย ศิริวิทยากุล นิमितผิน มีคนมาบอกหอย จึงได้ไปบอกกับพระที่ท่านจำพรรษาอยู่วัดภูฤาษี ท่านได้บอกต่อทำให้ชาวบ้านถูกหอย เป็นที่มาของการสร้างศาลขึ้นด้านหน้าภูฤาษี เป็นที่สถิตของเทพารักษ์ ซึ่งมีคติความเชื่อว่าเป็นบันดาลโชคลาภได้ (นายเชย ศิริวิทยากุล, 2560: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่ทำให้เห็นว่า ศาลที่ตั้งไว้ที่หน้าภูฤาษี ได้มีผู้คนมาบนขอพรและขอโชคลาภ มีให้เห็นอยู่ซึ่งเกิดจากคติความเชื่อสามารถที่จะบันดาลให้สำเร็จประโยชน์ตามความประสงค์ได้

2) **ตำนานเรื่องเล่าสหรน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์** สหรน้ำหรือบารายขนาดเล็กอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกุฎาชี มีตำนานเล่าว่าเป็นสหรน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ของพระฤๅษี 108 ตน โดยใช้อาถัยน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ในประกอบพิธีกรรมต่างๆ น้ำในสหรน้ำที่เหลืมที่มีหินศิลาแลงกรูขอบสหรน้ำอยู่ได้ตลอดปี ในอดีตพระฤๅษี จำนวน 108 ตนได้เดินทางมาอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ และได้ประกอบพิธีกรรมในการปลุกเสกน้ำในสหรน้ำให้กลายเป็นน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ มีเรื่องเล่าว่าในสหรน้ำแห่งนี้มีพญานาคอาศัยอยู่ เพื่อปกปักษ์รักษาไว้ซึ่งสหรน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ถ้าบุคคลใดเป็นอะไรก็จะมาอธิษฐานเอาน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์นำไปบำบัดขจัดปัดเป่าก็จะหายอยู่เย็นเป็นสุข (นายเชย ศิริวิทยากุล, 2560: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่เชื่อได้ว่า สหรน้ำหรือบาราย ที่ปรากฏอยู่กว้างประมาณ 12 x12 เมตรน้ำใสสะอาดแต่ไม่ปรากฏว่ามีใครนำไปใช้ประโยชน์ที่ได้กล่าวไว้แต่อย่างใด ด้วยยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงไปในอดีตอาจมีคนนำไปใช้ แต่ปัจจุบันไม่มีการใช้ประโยชน์ คงเหลือไว้เพียงตำนานที่เป็นเรื่องเล่า เพื่อสร้างสีสันดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม

3) **ความเป็นมาของชื่อกุฎาชี** มีสาเหตุที่เรียกว่า กุฎาชี มีอยู่ด้วยกัน 2 ประเด็น คือ 1) สมัยก่อนมีความเชื่อกันว่า ในบริเวณกุฎาชีมีไม้ชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นเครือลำต้นเป็นหนามเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในบริเวณพื้นที่กุฎาชี มีชื่อที่นิยมเรียกว่า ต้นฤๅษี (ปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว) คลายกับต้นตนิหนาม ผู้คนเห็นดังนั้นจึงเรียกตามชื่อไม้ฤๅษี แต่นำคำว่า “กู” มาผสมเข้าจึงเรียกว่า “กุฎาชี” เรื่องเล่านี้เกิดจากเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเป็นผู้ให้ข้อมูล ตั้งแต่ครั้งมาขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเพิ่มเติมในการมาปักเขตพื้นที่ในราวปี พ.ศ. 2525 จึงได้เรียกชื่อว่า กุฎาชี 2) ในอดีตยุคสมัยใดไม่ทราบได้ปรากฏมีความทรงจำจากบรรพบุรุษได้นำเรื่องราวมาเล่าสืบต่อกันมา ได้มีผู้บำเพ็ญศีลพรตที่นิยมเรียกว่าพระฤๅษี ได้เดินทางมาพักอาศัยอยู่ที่กูเป็นจำนวน 108 ตน คนทั้งหลายเห็นเช่นนั้นจึงเรียกสถานที่นี้ว่า กุฎาชี ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ได้เรียกชื่อตามบรรพบุรุษสืบต่อมาถึงปัจจุบัน (นายเชย ศิริวิทยากุล, 2560: สัมภาษณ์) จากตำนานเรื่องเล่าทั้งสอง อาจมีความเป็นไปได้ที่มาของชื่อกุฎาชี มีมูลความจริง ซึ่งมีข้อสังเกตว่าการตั้งชื่อในอดีตบรรพบุรุษจะตั้งชื่อหมู่บ้านหรือสถานที่ต่างๆ ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏมีอยู่ เช่น ปรางค์กู่ สวนแดง เป็นต้น การตั้งชื่อย่อมจะมีมูลความจริงเป็นไปได้เสมอ จากเรื่องเล่าเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร และเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษ

2. ประเพณีประติสฐ์กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การจัดงานประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบและข้อปฏิบัติ โดยหยิบยกเอาประเพณีและวัฒนธรรมในอดีตมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการสร้างความหมายใหม่ในบริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัจจุบัน เรียกว่า ประเพณีประติสฐ์ โดยนำเอาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในพื้นที่ศาสนสถาน จำนวน 2 แห่ง ดังนี้ คือ

2.1 ปรากฏ์ส่วนแดง มีการจัดงานประเพณีขึ้นทุกปี โดยถือปฏิบัติสืบทอดทำกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ จึงได้มีการจัดงานบุญประเพณีเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นนำประเพณีดั้งเดิมนำมาประยุกต์เสริมเพิ่มเติมในสิ่งใหม่ๆ ให้เป็นที่ยอมรับในสังคมและเป็นค่านิยมสมัยใหม่ที่เรียกว่า "ประเพณีประติสฐ์" โดยมีการจัดงานประเพณีประติสฐ์ จำนวน 3 ประเพณี ดังนี้

2.1.1 งานประเพณีบุญบั้งไฟเสี่ยงทาย เกิดขึ้นจากแนวคิดหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากคติความเชื่อของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบคำทำนายจากการจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย ต้องการทราบว่าในปีนั้นฟ้าฝนจะตกต้องตามฤดูกาลหรือฟ้าฝนในปีนั้นจะดีหรือไม่ โดยมีวิธีการมในการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายของชุมชนถือปฏิบัติประจำทุกปี ก่อนจะถึงฤดูกาลทำนา เป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน

1) การจัดงานโดยภาคประชาชน เกิดจากคติความเชื่อของชุมชน ในการจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย กำหนดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี มีการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาและพราหมณ์หรือท่านผู้รู้ เป็นผู้นำประกอบพิธีอัญเชิญเทพารักษ์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาปรากฏ์ส่วนแดง ช่วยลดบันดาลประทานพรการจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย มีความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อทำนายลักษณะการขึ้นของบั้งไฟ เช่น “ถ้าขึ้นสูงขึ้นตรงขึ้นสวยงาม จะทำให้ได้รับผลดีจากการทำนาข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ ถ้าขึ้นไม่ตรงลงไม่สวยก็จะได้บ้างแต่ก็ไม่เต็มที่ ก็คือดีปานกลาง หากขึ้นไปแล้วแตกข้างบนก็จะได้บ้างเสียบ้าง คือ ได้บ้างเป็นบางส่วนและเสียหายไม่ได้เป็นบางส่วนหรืออีกอย่างคือனால்จะดี นาโนนหรือนาโคก (ที่สูง) จะเสียหาย ส่วนที่จุดแล้วแตกตรงแท่นทายว่าการทำนาปีนี้จะไม่ได้ผลเกิดความเสียหายเป็นส่วนใหญ่” (นางเข็มทอง เทียงธรรม, 2561: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่ทำให้ทราบว่า การจุดบุญบั้งไฟเสี่ยงทายเป็นคติความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณประเพณี เพื่อต้องการทราบว่าปีนั้นฝนจะดีหรือไม่ และจุดบั้งไฟถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอให้ฝนตกต้อง

ตามฤดูกาล และให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ จึงได้ประกอบพิธีจุดบั้งไฟเสี่ยงทายขึ้นทุกปี ก่อนฤดูกาลทำนา

2) ประเพณีดั้งเดิม มีการจัดขึ้นครั้งแรกในปีใดไม่มีใครทราบแน่ชัด แต่รู้ๆ ได้จัดทำขึ้นทุกปี โดยความร่วมมือของชุมชนเขตพื้นที่ใกล้เคียงได้มีการจัดงานประเพณี บุญบั้งไฟเสี่ยงทายขึ้น ในพื้นที่ของวัดกุสุมาวดี ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ด้านหน้าปราสาทกุสุมาวดี ถึงแม้ว่าปัจจุบันได้ย้ายวัดออกจากพื้นที่ปราสาทกุสุมาวดี เพราะว่าจะสร้างในพื้นที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานไม่ได้ จำเป็นต้องย้ายวัดออกเพื่อความเหมาะสม แต่การจัดงานประเพณีก็ยังคงจัดอยู่เช่นเดิม การจัดงานอิงอาศัยพระพุทธศาสนาในการประกอบพิธีทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้า และต่อด้วยการประกอบพิธีบวงสรวงปราสาทกุสุมาวดี โดย “ตาจ๋ม” เครื่องประกอบพิธีมีอาหารหวานคาว เหล้าไห และไก่ตัว เฒ่าที่ชาวบ้านจะหามาได้ ถึงเวลาที่กำหนดพราหมณ์ได้ประกอบพิธีอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพารักษ์มารับเครื่องสักการบูชาก่อนที่จะดำเนินการจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย เพื่อขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ (นายณภัทร กลางสวัสดิ์, 2560: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่ทำให้เห็นว่า การจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย มีองค์ประกอบ เช่น มีคติความเชื่อสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน สร้างความสามัคคีในชุมชน และเป็นขวัญกำลังใจก่อนถึงฤดูกาลทำนา พร้อมด้วยจุดถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อช่วยดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ถือเป็นวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนชุมชนท้องถิ่นสืบมาแต่โบราณประเพณีนิยมจากอดีตถึงปัจจุบัน

3) ประเพณีประดิษฐ์ การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟเสี่ยงทาย มีการประดิษฐ์สร้างประเพณีขึ้นมาเพื่อต้องการทราบผลของการเสี่ยงทาย และมีการเสริมเพิ่มเติมสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในการจัดงาน โดยมีการว่าจ้างมหรสพ เช่น หมอลำ ภาพยนตร์ รำวง มวย และการละเล่นต่างๆ เช่น หนูนาพาโชค รถไถ่ถึง และชิงช้าม้าหมุน เป็นต้น ได้มีการจัดขึ้นภายในงานอย่างสนุกสนานตลอดคืน ก่อนที่จะมีการโยกย้ายมหรสพและการละเล่นต่างๆ ที่เคยจัดในงานประเพณีบุญบั้งไฟเสี่ยงทาย ซึ่งอยู่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ด้วยเหตุนี้จึงได้นำไปจัดขึ้นในงานประเพณีบวงสรวงปราสาทกุสุมาวดี (นายณภัทร กลางสวัสดิ์, 2560: สัมภาษณ์) จากการศึกษา พบว่า การประดิษฐ์สร้างประเพณี ในการจัดงานย่อมจะมีผลประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วม เช่น ส่วนหนึ่งทำนุบำรุงวัดกุสุมาวดี และส่วนหนึ่งก็พัฒนาประโยชน์ของหมู่บ้าน นี่คือภาพลักษณ์ในอดีตที่มีการกล่าวถึง โดยการจัดงานของภาคประชาชน ซึ่งจะมีผลประโยชน์ในการจัดงานประเพณี

2.1.2 งานบุญประเพณีปรากฏ์สวนแดงและบุญบังไฟ การดำเนินการจัดงาน โดยภาครัฐจึงได้มีการปรับเปลี่ยนจากประเพณีดั้งเดิมที่มีชื่อว่า งานประเพณีบวงสรวงปรากฏ์สวนแดง ได้เปลี่ยนชื่อจากเดิมมาตั้งชื่อใหม่ เรียกว่า งานประเพณีปรากฏ์สวนแดงและบุญบังไฟ โดยมีการจัดงาน ดังนี้

1) ประเพณีดั้งเดิม โดยแรกเริ่มได้มีการจัดงานขึ้นไม่ทราบแน่ชัดว่าจัดขึ้นปีใด แต่ที่รู้ๆ มีการจัดขึ้นในเดือน 6 ของทุกปี โดยมีพิธีกรรมบวงสรวง เหล้าไหไก่ตัว อาหารหวานคาว และสิ่งของเท่าที่ชาวบ้านจะหาได้ เจ้าพิธีคือ ตาจัมประจำหมู่บ้านเพื่อขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพารักษ์ เพื่อช่วยดลบันดาลให้ได้ผลผลิตที่มีความอุดมสมบูรณ์ (นายณภัท กลางสวัสดิ์, 2560: สัมภาษณ์) จากการศึกษาทำให้ทราบว่าจากคติความเชื่อสืบต่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อบูชาขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ในฤดูกาลทำนา

2) ประเพณีประติมากรรม เป็นการประติมากรรมสร้างประเพณีใหม่เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมในการจัดงานประเพณีของปรากฏ์สวนแดง โดยมีการผสมผสานประเพณีใหม่และเก่า ซึ่งได้มีการโยกย้ายมหรสพและการละเล่นต่างๆ ที่จัดขึ้นในงานประเพณีบุญบังไฟเสี่ยงทาย นำมาจัดขึ้นในงานประเพณีบวงสรวงปรากฏ์สวนแดง โดยเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐในอดีตที่ขึ้นตรงต่ออำเภอฟุโธสง ต่อมาได้มีการแบ่งพื้นที่การปกครองออกมาเป็น อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “งานประเพณีปรากฏ์สวนแดงและบุญบังไฟ” โดยมีการจำแนกงานประเพณีดั้งเดิมและประเพณีใหม่ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 งานประเพณีบวงสรวงปรากฏ์สวนแดง แรกเริ่มจัดขึ้นโดยชาวบ้านในชุมชนได้ประกอบพิธีบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนที่จะลงทำนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขอให้ชาวกล้าอุดมสมบูรณ์ ต่อมาหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการจัดงานขึ้น ซึ่งได้งบประมาณในการจัดของหน่วยงานภาครัฐของอำเภอฟุโธสง ในอดีตชาวบ้านในชุมชนมีการจัดงานขึ้น 1 วัน คือมีแต่พิธีกรรมบวงสรวง ต่อมาทางภาครัฐเข้ามาบริหารจัดการจึงได้มีการจัดงานขึ้น 2 วัน เรียกว่า งานประเพณีบวงสรวงปรากฏ์สวนแดง ได้มีการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา และการประกอบพิธีบวงสรวงพร้อมด้วยมีการโยกย้ายมหรสพ และการละเล่นต่างๆ ของงานประเพณีบุญบังไฟเสี่ยงทายนำมาจัดขึ้นในงานประเพณีบวงสรวงปรากฏ์สวนแดง (นายณภัท กลางสวัสดิ์, 2560: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่ทำให้ทราบว่า ภาครัฐเข้ามาบริหารจัดการงานมีความพร้อมมากกว่า

ภาคประชาชน ในเรื่องงบประมาณและบุคลากรในการจัดงาน ดังนั้น ทางภาคประชาชนที่มีการจัดอยู่เดิมจึงไม่มีการโต้แย้งแต่อย่างใดและให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอย่างดี

ส่วนที่ 2 งานประเพณีปรางค์กู่สวนแตงและบุญบั้งไฟ มีการจัดงานขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคม หรือเดือน 6 ของทุกปี ในอดีตจัดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่อำเภอพุทไธสง ต่อมาปี พ.ศ. 2535 ได้หยุดการจัดงานประเพณีบวงสรวงปรางค์กู่สวนแตง เพราะมีการแบ่งเขตการปกครอง ต่อมาถึงปี พ.ศ. 2540 ได้ขอจัดตั้งเป็นอำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จึงได้มีการประชุมลงมติให้มีการจัดงานประเพณีปรางค์กู่สวนแตง และมีแนวคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์สร้างประเพณีเข้าร่วมในงาน คือ งานประเพณีบุญบั้งไฟ ได้มีการจัดงานประเพณีขึ้น ในปี พ.ศ. 2542 เรียกว่า งานประเพณีปรางค์กู่สวนแตงและบุญบั้งไฟ ถือเป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นโดยภาครัฐ โดยมีส่วนราชการในอำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ คือ 1 เทศบาล และอีก 5 องค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมใจกันจัดงานประเพณีขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีและการท่องเที่ยวปรางค์กู่สวนแตง (นายไชยยศ เวहन, 2561: สัมภาษณ์) จากการศึกษา พบว่า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟในงานครั้งนี้ ก็เพื่อเป็นจุดเด่นดึงดูดนักท่องเที่ยว เพราะประเพณีบุญบั้งไฟกำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในหลายๆ จังหวัดของภาคอีสาน จึงได้นำมาจัดรวมในงานประเพณีปรางค์กู่สวนแตง

3) ภาครัฐกับงานประเพณีปรางค์กู่สวนแตงและบุญบั้งไฟ การบริหารจัดการโดยภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการจัดงาน ซึ่งมีความพร้อมทางด้านงบประมาณและบุคลากร ในการจัดงานประเพณีประจำปี แต่ต้องเข้าวาระการประชุมร่วมกับภาคประชาชนมีส่วนร่วมด้วย โดยกำหนดการจัดงานมีขึ้นระหว่างเดือน พฤษภาคม ของทุกปี มีการจัดนิทรรศการออกเรือนของแต่ละตำบลนำสินค้าพื้นบ้านที่สร้างรายได้จำหน่าย เช่น ผ้าไหม เครื่องจักสาน และผลิตภัณฑ์อาหาร เป็นต้น และสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นกับชุมชนให้เป็นที่รู้จักของคนที่มาร่วมงานและต่อยอดส่งขายไปยังส่วนต่างๆ ตามออเดอร์ได้อีกด้วย (นายประภาศิต วัดไธสง, 2561: สัมภาษณ์) จากการศึกษา พบว่า ภาครัฐมีบทบาทในงานประเพณี เพราะมีความพร้อมมากกว่าภาคประชาชน แต่อาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐจึงจะสามารถจัดงานประเพณีขึ้นได้และยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านที่เกิดจากภูมิปัญญาได้อีกด้วย

4) อำนาจรัฐกับประเพณีประติษฐ์ การจัดงานต้องอาศัยภาครัฐในการจัดสรรงบประมาณ และบุคลากรในการวางระเบียบแบบแผน พร้อมทั้งมีการจัดการประกวดการแข่งขันขบวนแห่ของแต่ละตำบล คือ ขบวนพ็อนรำ ขบวนแห่บังไฟสวยงาม แต่งชุดแฟนซี ขบวนตกแต่งผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน และขบวนรถแห่พืชผักผลไม้จากเกษตรกร พร้อมทั้งขบวนแห่ผาแดงนางไอ่ โดยมีการจัดการประกวดการแข่งขันทุกปี ภายในงานได้มีกิจกรรมเสริม คือ การวิ่งมินิมาราธอน โดยกำหนดจุดสตาร์ทเริ่มต้นจากภูฤๅษี ถึงปรากฏ์สวนแดง เป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวปรากฏ์สวนแดงและภูฤๅษี ส่วนกลางคืนก็มีการแสดงชุดแสงสีเสียงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของปรากฏ์สวนแดง และการแสดงนิทานพื้นบ้านเรื่องผาแดงนางไอ่ เป็นการแสดงรูปแบบละครเวทีประกอบแสงสีเสียง เป็นที่นิยมของสังคมและนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน (นางรัชดา ทัดไธสง, 2561: สัมภาษณ์) จากการศึกษา พบว่า การจัดงานต้องอาศัยอำนาจรัฐมีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างลงตัวจากบุคลากรที่สำคัญของภาครัฐในการวางระเบียบแบบแผนงาน พร้อมด้วยงบประมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งมีประเพณีประติษฐ์นำมาเป็นแรงจูงใจดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในงานประเพณีของปรากฏ์สวนแดง

2.1.3 งานประเพณีปรากฏ์สวนแดง มีการประติษฐ์สร้างประเพณีขึ้นใหม่ภายใต้เงื่อนไขบริบทของอำนาจรัฐบาล โดยมีนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมในการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการจัดงานขึ้น 1 วัน คือ วันที่ 2 มีนาคม 2562 โดยมีการเข้าร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสนองนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมในการจัดงานประเพณีจะต้องให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละภูมิภาค โดยจำแนก ดังนี้ คือ

1) อำนาจรัฐกับงานประเพณีปรากฏ์สวนแดง การจัดงานของภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการจัดงานอย่างเบ็ดเสร็จ โดยอำนาจของผู้สั่งการให้พิจารณาการจัดงาน ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภูมิภาค เพื่อสนองนโยบายทางภาครัฐและกระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีการประชุมร่วมกันทุกภาคส่วนเพื่อหาข้อสรุปในการจัดงาน เพื่อให้สอดคล้องกับงานเทศกาลงานประเพณีประจำปีทางภาคอีสาน เช่น งานนมัสการองค์พระธาตุพนม และงานนมัสการพระบรมธาตุนาบุญ เป็นต้น ซึ่งมีการจัดงานในช่วงระหว่างกลางเดือน 3 - 4 (นายประกาศิต วัดไธสง, 2561: สัมภาษณ์) จากการศึกษา พบว่า เป็นคำสั่งจากผู้มีอำนาจของรัฐ ในการบริหารจัดการงานประเพณีให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค

2) **อำนาจรัฐกับประเพณีประดิษฐ์** ได้มีการสร้างประเพณีประดิษฐ์ขึ้น โดยมีการจัดงานอย่างมีระเบียบแบบแผนตามนโยบายของภาครัฐ และตามมติในที่ประชุมเห็นชอบในการจัดงานประเพณีปราสาทก์สวนแตง มีการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา และพิธีบวงสรวงปราสาทก์สวนแตง พร้อมด้วยมีขบวนแห่เครื่องสูง ของคณะครูและนักเรียนจากโรงเรียนกุสวนแตงพิทยาคม (นางรัชดา ทัดไธสง, 2562: สัมภาษณ์) ส่วน อิศรียา เลหาติรานนท์ (2557, อ้างถึงใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) อธิบายว่า เครื่องสูง หมายถึง เครื่องแสดงถึงพระอิสริยยศ เช่น ฉัตร พัดโบก และจามร เครื่องสูงมีมาแต่โบราณ ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงเครื่องสูง พอสันนิษฐานได้ว่า เครื่องสูงคงจะมีขึ้นในรัชกาลพระมหารธรรมราชาธิไทย ซึ่งเป็นผู้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง จากการศึกษา พบว่า เครื่องสูงแสดงถึงพระอิสริยยศ ในการจัดงานพระราชพิธีต่างๆ แต่การดำเนินการแห่เครื่องสูงในครั้งนี้ เพื่อเชิดชูเกียรติให้กับดวงจิตวิญญาณของพระสุริยวงษ์ที่ 2 และเชิดชูเกียรติให้กับดวงจิตวิญญาณของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่ทรงสร้างปราสาทก์สวนแตง จึงมีการจัดตกแต่งขบวนแห่เครื่องสูงต้องเข้าใจและรอบรู้ด้วยจึงเป็นสิ่งสำคัญในการจัดงาน เพื่อจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมได้พบเห็นเป็นที่น่าสนใจตื่นตาตื่นใจซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดงาน

ส่วนงานกลางคืนมีการประดิษฐ์สร้างประเพณีร่วมสมัย โดยมีการแสดงแสงสีเสียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของปราสาทก์สวนแตง และชมการแสดงด้วยระบบแสงสีเสียงในชุดของบุญผะเหวดบ้านเฮา (มหาเวสสันดรชาดก) ฉบับไทย-อีสาน มีการบรรจุประดิษฐ์สร้างประเพณีในรูปแบบของการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงละครเวทีประกอบแสงสีเสียงอย่างตระการตา ได้รับความชื่นชมต่อบรรดาแขกผู้มีเกียรติและนักท่องเที่ยว เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี พร้อมด้วยส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีปราสาทก์สวนแตง (นายประกาศิต วัดไธสง, 2562: สัมภาษณ์) การจัดงานครั้งนี้ พบว่า เป็นการสร้างสรรค์นำประเพณีของฮิดลีสองเข้ามามีส่วนร่วมในงาน คือ บุญผะเหวด โดยมีการบรรจุประดิษฐ์สร้างประเพณีทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้มีการแสดงให้ได้รับชม ถือเป็นรูปแบบนำเสนอที่น่าสนใจและเป็นที่ยอมรับจากผู้มีเกียรติและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

2.2 กู่ฤๅษี

กู่ฤๅษี เป็นโบราณสถานที่สำคัญของชุมชนมีคติเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นที่มาของการเกิดงานบุญประเพณีขึ้น เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ จึงมีการจัดงานประเพณีขึ้น โดยมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และนักการเมืองท้องถิ่น จำนวน 2 ประเพณี ดังนี้ คือ

2.2.1 งานประเพณีกู่ฤๅษี การจัดงานประจำปี ในช่วงเดือน 3-4 กำหนดขึ้น 2 วัน ซึ่งในอดีต เรียกว่า “งานประเพณีบวงสรวงกู่ฤๅษี” ต่อมาภาครัฐเข้ามาดำเนินการจัดงานจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ เรียกว่า “งานประเพณีกู่ฤๅษี” มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย มีการประดิษฐ์สร้างขึ้นในการจัดงาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และเพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวกู่ฤๅษี เพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและสาธารณะชนมากขึ้น โดยจำแนกให้เห็น ดังนี้

1) ประเพณีดั้งเดิมกับการจัดงานของภาคประชาชน การจัดงานแรกเริ่มเดิมทีเป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นจากประชาชน หลังจากเสร็จภารกิจจากการทำนา และในช่วงของเดือนมีนาคม - เมษายน ภาคอีสานนิยมจัดงานประเพณีประจำปีขึ้น เช่น งานนมัสการพระธาตุพนม และงานปิดทองพระเจ้าใหญ่วัดหงส์ เป็นต้น ต่อมาถึงสมัยของ นายเชียม เิงโสร่ง อดีตผู้ใหญ่บ้านกู่ฤๅษี ได้นำพาชาวบ้านจัดงานขึ้น จำนวน 2 วัน โดยมีการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา พิธีบวงสรวง โดยตาจ๋ม ประจำหมู่บ้าน และมีมหรสพให้ชม เช่น ลิเก หมอรำ รำวง หนัง และการชกมวย พร้อมด้วยการละเล่นต่างๆ เช่น การตีไก่ และหนานาพาโชค เป็นต้น (นายอุดม สรนอก, 2561: สัมภาษณ์) จากการศึกษาทำให้เห็นว่า ในอดีตการจัดงานต้องอิงอาศัยค่านิยมของคนพื้นถิ่น ภายในงานจึงมีการพนัน แอบแฝงอยู่เสมอเป็นที่นิยมในอดีตของการจัดงาน ถือเป็นแนวคิดของคนในชุมชนที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวงานประเพณีได้เป็นอย่างดี

2) อำนาจรัฐกับประเพณีประดิษฐ์ ต่อมาการจัดงานประเพณีมีการปรับเปลี่ยนจากภาคประชาชน มาบริหารจัดการโดยภาครัฐ ในปี พ.ศ. 2537 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเยือง มีการจัดสรรงบประมาณของวัฒนธรรมนำมาจัดงาน จึงมีการปรับเปลี่ยนชื่อใหม่ เรียกว่า งานประเพณีกู่ฤๅษี โดยมีการกำหนดการจัดงาน 2 วัน เช่น ที่เคยจัดมา มีมหรสพต่างๆ และการละเล่นต่างๆ เช่นเดิมมีเพิ่มเข้ามา คือ การจัดงานแข่ง

เรืออีโปงชิงรางวัลชนะเลิศ การแสดงของเด็กนักเรียน และวงดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมด้วย การประดิษฐ์สร้างประเพณีพิธีบวงสรวง มีพราหมณ์ประกอบพิธีและจัดเครื่องเซ่นไหว้ หลากหลาย พร้อมด้วยมีการรำถวายกู่อาชี โดยกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนวัดสระจันทร์และ กลุ่มชาวบ้านกู่อาชี (นางสาวอมรพรรณ บุญที, 2561: สัมภาษณ์) การจัดงานในปัจจุบัน พบว่า จำเป็นต้องอาศัยภาครัฐเข้าบริหารจัดการ ด้วยความพร้อมหลายๆ ด้านมากกว่า ประชาชน ทั้งงบประมาณและบุคลากรในการวางระเบียบแบบแผนการจัดงานออกมาได้ อย่างสวยงาม เป็นที่น่ายินดีตื้นใจให้กับผู้พบเห็นและนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ถ้าเป็น ภาคประชาชนก็จะมีการจัดงานแบบเรียบง่ายไม่มีพิธีต้องมากเน้นการละเล่นหรือมหรสพ เสียเป็นส่วนมาก

3) อำนาจรัฐกับงานประเพณีกู่อาชี หน่วยงานทางภาครัฐที่เข้ามา ดำเนินการจัดงานด้วยดีมาตลอด ต่อมาเมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในปี 2557 ทางรัฐบาลได้ตัดงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐลงทั่วประเทศ จึงมีการปรับเปลี่ยนตาม สถานการณ์ จึงได้ประชุมปรึกษาหารือในหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ประชาชน และนักการเมือง ท้องถิ่น ได้ข้อสรุปว่าควรมีการแก้ไขดัดแปลงการจัดงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ และเพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวกู่อาชี จากเดิมจัดงาน 2 วัน ลดเหลือ 1 วัน เป็นมติในที่ประชุมการจัดงาน ประเพณีกู่อาชี ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันประมาณ 3-4 ปี (นายชูชัย ทัดโธสง, 2561: สัมภาษณ์) สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่า ด้วยอำนาจของรัฐและผลประโยชน์ จึงทำให้มองข้าม ความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี การนำอำนาจมาใช้อาจมีผลเสียมากกว่าผลดี แต่ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วน การจัดงานเป็นอันว่าสำเร็จลงด้วยดี

2.2.2 งานประเพณีนักขัตฤกษ์ คือ การจัดงานทำบุญตามกาล โดยกำหนด ให้จัดงานหลังประเพณีสงกรานต์ประมาณ 7 วัน ถือว่าเป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ไทย เพื่อเป็นสิริมงคลให้กับชาวบ้านมีความรักสามัคคีและเพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ เทพอารักษ์ที่ปกปักรักษาหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุข โดยมีมติในที่ประชุม คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านได้กำหนดการจัดงานประเพณีขึ้นทุกปี

ประเพณีประติฐกับการจัดงานภาคประชาชน ถือเป็นแนวคิดของ ผู้นำหมู่บ้านและปราชญ์ชาวบ้าน ไม่ทราบแน่ชัดว่าทำมาตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่ที่รู้ได้ทำเป็น ประจำทุกปี โดยมีการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา ร่วมถวายภัตตาหารเพล พร้อมด้วย

มีกิจกรรมสงฆ์นำพระพุทธรูปและสงฆ์นำพระภิกษุที่ประดิษฐานอยู่ในองค์ปราสาทประธาน ส่วนผู้มีอายุบางคนเรียกว่า “ประเพณีสงฆ์ภูดาษ” จากการอพยพถิ่นฐานเดิมแถบแม่น้ำกล่ำสงคราม เมื่อปี พ.ศ. 2314 ในแถบถิ่นอีสานแอ่งสกลนคร เรียกประเพณีที่จัดขึ้นในโบราณสถานเรียกว่า “ประเพณีสงฆ์” แต่ปัจจุบันประติฐ์ชื่อให้ทันสมัย เรียกว่า ประเพณีนักขัตฤกษ์ ซึ่งชาวบ้านได้จัดขึ้นทุกปี (นายอุดม สรนอก, 2561: สัมภาษณ์) จะเห็นได้ว่าการจัดงานโดยภาคประชาชน มีการประติฐ์ชื่อ และประติฐ์สร้างประเพณีในพิธีกรรมเพื่อให้เข้ากับบริบทของการจัดงาน ถือเป็นงานประจำปีที่มีการจัดขึ้นเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ และเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน

6. สรุปและอภิปรายผล

สรุปและอภิปรายผลผ่านแนวคิด ทฤษฎี เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ จากการศึกษา ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เห็นว่าอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังคงรักษาศาสนสถาน ซึ่งชุมชนมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งแสดงถึงทัศนคติของความทรงจำ การรับรู้ ความคิด และความเชื่อ เป็นคุณค่าทางสังคมของชุมชน ที่เกิดจากความทรงจำจากเรื่องเล่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ศาสนสถาน จำนวน 2 แห่ง คือ ปรากฏการณ์สวนแดง และภูดาษ สามารถวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจากความทรงจำแสดงความรู้สึกในการรับรู้ ย่อมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเข้าสู่สังคมให้เป็นที่ยอมรับ ได้ถูกถ่ายทอดออกมาจากความรู้สึกที่ทรงอำนาจแห่งความทรงจำที่อยู่ภายในจิตใจแห่งความรู้ ถือเป็นเรื่องเล่าได้รับรู้ถึงอำนาจของความทรงจำที่อยู่ภายใน มีความรู้สึกอย่างเข้มข้นที่ซ่อนเร้นอยู่ในความทรงจำของเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมา สามารถนำมาถ่ายทอดให้สาธารณชนได้รับรู้เพื่อสืบทอดมรดกเรื่องราวของความทรงจำที่เกิดจากเรื่องเล่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Smith (เบญจวรรณ นาราสัจ, 2553: 42 อ้างถึงใน Smith, 2006) ซึ่งได้ให้ทัศนะไว้ว่า ความทรงจำ ถือเป็นกระบวนการทางมรดกที่สามารถสร้างอำนาจทางความรู้สึกอย่างเข้มข้นได้เสมอ ซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกสืบเนื่องมาจากเรื่องเล่าผ่านความทรงจำที่ก่อเกิดจากบรรพบุรุษในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2557: 168) กล่าวว่า เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นข้อมูลปฏิบัติการทางสังคมที่มีประวัติเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ซึ่งมีความเชื่อว่ามีอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แสดงให้เห็นว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้น

ในพื้นที่ศาสนสถาน มีประวัติเรื่องราวที่เกิดจากความทรงจำกลายเป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปรากฏมีอยู่ในพื้นที่ศาสนสถานทั้ง 2 แห่ง ในเรื่องเล่าถึงอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทรงอิทธิฤทธิ์อำนาจที่สามารถบันดาลโชคลาภกับบุคคลที่ไปขอได้ และบันดาลให้ความสมหวังกับบุคคลที่ไปบนบานได้ จึงทำให้เกิดคติความเชื่อของคนในชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แสง จันทร์งาม (2534: 182) กล่าวว่า พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ อาณาบริเวณที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทำให้เห็นว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เกิดจากคติความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดจากเรื่องเล่าผ่านความทรงจำของบรรพบุรุษสืบมาว่าอาณาบริเวณพื้นที่ของศาสนสถาน และโบราณสถานว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาพื้นที่ศาสนสถาน และโบราณสถาน ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่ในพื้นที่ 2 แห่ง คือ ปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤาษี

จากการศึกษา ประเพณีประดิษฐ์ พบว่า ได้ก่อเกิดขึ้นมาจากความทรงจำในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งก่อเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ นำมาสู่การจัดงานประเพณีขึ้น เรียกว่า ประเพณีประดิษฐ์ ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่ แต่ยังคงอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ ที่ปรากฏว่ามีการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่เพื่อนำมาใช้ในการจัดงานประเพณีของศาสนสถาน จำนวน 2 แห่ง คือ ปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤาษี ซึ่งมีการจัดงานบุญประเพณีประจำปีขึ้นทุกปี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ประเพณีประดิษฐ์ซึ่งเกิดจากประเพณีดั้งเดิมจากบรรพบุรุษที่มีความเชื่อต่อวิถีชีวิต และวิถีการถือปฏิบัติตามจารีตประเพณี ซึ่งบางประเพณีก็มีอยู่ในฮีตสิบสองของประเพณีอีสาน เช่น บุญบั้งไฟ ได้นำมาประดิษฐ์สร้างประเพณีให้ทันสมัยเพื่อเป็นที่นิยมและยอมรับของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมีมหรสพและการละเล่นต่างๆ พร้อมด้วยการแสดงแสงสีเสียงประกอบการแสดงบนเวที เช่น ประเพณีปรางค์กู่สวนแตง เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากเดิมที่เคยจัดมาในอดีตที่จุดบั้งไฟ เพื่อบูชาผีแถนให้ประทานฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล และให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันเพื่อผลประโยชน์ของการท่องเที่ยว แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ ได้มีการจัดให้มีประเพณีประดิษฐ์ ซึ่งปรากฏมีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิด ปฐม หงษ์สุวรรณ (2560: 17) กล่าวว่า ประเพณีประดิษฐ์มีการหยิบยกเอาวัฒนธรรมประเพณีในอดีตมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายใหม่ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในสถานการณ์ตามยุคสมัยในปัจจุบัน ทำให้เห็นว่า

ประเพณีประดิษฐ์ ได้หยิบยกเอาประเพณีดั้งเดิมซึ่งถือเป็นจารีตประเพณีที่เคยทำสืบมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นโบราณประเพณี และได้นำมาประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ ซึ่งปรากฏว่ามีการจัดขึ้นในงานประเพณีปรางค์กู่สวนแตงและกู่กาชี ซึ่งเป็นที่นิยมของสังคมและกลุ่มนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิด ธนวรรณ นิธิพานันท์ (2556: 147) กล่าวว่า ประเพณีประดิษฐ์ ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจ ส่วนแนวคิดของ ปฐม หงษ์สุวรรณ ไม่ได้กล่าวถึงกลุ่มของผู้มีอำนาจและกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจ ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่ในพื้นที่ศาสนสถานของปรางค์กู่สวนแตง และกู่กาชี อิงอาศัยอำนาจอรัฐ และนักการเมืองที่คอยอุปถัมภ์เรื่องของงบประมาณ และบุคลากรในการดำเนินการจัดงานประเพณีประดิษฐ์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ากลุ่มคนทั้งสองกลุ่มของผู้มีอำนาจคือ ภาครัฐ และนักการเมือง ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดงานประเพณีหรือประจำปีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดงาน คงด้วยการหวังผลทางการเมืองและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดงาน ซึ่งได้งบประมาณจากภาครัฐ และผลประโยชน์ในการจัดเก็บจากการละเล่นหรือที่เกิดขึ้นในการจัดงาน ซึ่งปรากฏว่ามีทุนนิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ส่วนผู้ที่อยู่ใต้อำนาจมองเห็นได้เด่นชัด คือ ภาคประชาชนซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีร่วมกับภาครัฐ เห็นได้จากการจัดงานประเพณีปรางค์กู่สวนแตง และกู่กาชี งานประเพณีถึงจะลู่ลงไปได้ด้วยดีเสมอมา ดังนั้น ประเพณีประดิษฐ์ที่มีการจัดขึ้นมีจุดมุ่งหมายเดียวกันทั้งทางภาครัฐและภาคประชาชน คือ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยแสดงให้เห็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีการประดิษฐ์สร้างเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน และส่งเสริมการท่องเที่ยวศาสนสถาน อันเป็นโบราณสถานทางศาสนา

จากการศึกษา การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ถือเป็นส่วนสำคัญทางศาสนสถานของปรางค์กู่สวนแตง และกู่กาชี ซึ่งได้มีการเรียบเรียงนำประวัติความทรงจำที่เป็นเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษมิตติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงก่อเกิดมีจารีตประเพณีปฏิบัติสืบมาจากคติความเชื่อในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถาน และได้มีการจัดงานประเพณีประจำปีพร้อมด้วยมีการประดิษฐ์สร้างประเพณีขึ้น เรียกว่า ประเพณีประดิษฐ์ ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีของคนพื้นที่ที่มีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีนำมาจัดแสดงในชว่นของการจัดงานประเพณีที่เกิดขึ้นทั้ง 2 แห่ง และมีการจัดงานประเพณีขึ้นทุกปี จึงถือว่าประเพณีประดิษฐ์จัดเป็นค่านิยมของสังคมในปัจจุบันเป็นที่นิยมจัดขึ้น เพื่อนำมาเป็นแนวทางส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีองค์ประกอบหลายอย่าง ที่มีการสร้างสรรค์ผลงานประดิษฐ์สร้างประเพณีที่จัดขึ้นในงาน เป็นที่นิยมของสังคมและนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังมี โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ และมีความทรงจำจากบรรพบุรุษซึ่งมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ นำมาประกอบเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งสอดคล้องจากแนวคิดของ ชนัญ วงษ์วิภาค (2561: 14-15) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือ การได้ประลึกถึงความดีงามในอดีตของสถานที่นั้นๆ ซึ่งปรากฏว่าได้มีการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปเยือนแหล่งศาสนสถานทางศาสนา เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ส่วนรายได้เป็นที่ประจักษ์ของคนส่วนมาก คือ การจัดงานประเพณี ซึ่งมีการประดิษฐ์สร้างประเพณีร่วมสมัย ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีขบวนแห่ในงานประเพณีที่จัดขึ้น และมีการจำหน่ายสินค้าที่ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมในงานประเพณี ถือเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งของการจัดงาน มีการประดิษฐ์สร้างประเพณีขึ้นภายในงานเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลผลของการวิจัยความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และประเพณีประดิษฐ์ โดยนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีอยู่นำมาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ กรณีศึกษา: ปรางค์กู่สวนแตง และกู่ฤๅษี

7. ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นระบบโดยความร่วมมือของทุกหน่วยงานโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนววิธีการจัดระบบพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมในการจัดงานประเพณี
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาและรวบรวมเรื่องเล่าในพื้นที่ เพื่อประกอบในการสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอเรื่องเล่าที่เป็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาหรือเป็นเรื่องเล่าในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏการณ์เกิดขึ้นในแหล่งศาสนสถานทั้ง 2 แห่ง เพื่อนำมาอ้างอิงในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนผ่านสื่อหรือช่องทางอื่นๆ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวทางเลือกได้ เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่าปัจจุบัน เพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมแหล่งศาสนสถานทางศาสนาของปราสาทกุสวณแดงและกู่ฤาษี

7. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับประเพณีประติฐ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ กรณีศึกษา: ปราสาทกุสวณแดง และกู่ฤาษี” เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความเมตตากรุณา และความช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉลอง พันธุ์จันทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ มีไธสง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ได้มีความเมตตาอนุเคราะห์ให้การสนับสนุนกระบวนการวิจัย แนวความคิด ที่มีค่าอย่างยิ่งตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำงานวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับงานวิจัย แนวคิด และวัฒนธรรมประเพณี ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ไชยพจน์ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเยือง คณะครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้าน ทุกท่านได้ให้ความเมตตากรุณา อนุเคราะห์และให้ความร่วมมือการสัมภาษณ์ ที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผลการวิจัย

8. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). *ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 - 2560*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2560, จาก http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114.
- กวี วารี. (15 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน. บ้านกุสวณแดง ตำบลกุสวณแดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- เข้มทอง เทียงธรรม. (18 เมษายน 2561). **สัมภาษณ์**. ราษฎร. บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 2 บ้านดงยาง ตำบลกุสวณแดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- คำหอม ปัทธี. (15 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. ลูกจ้างกรมศิลปากร. บ้านดงยาง ตำบลกุสวณแดง อำเภอ บ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (2561). *การท่องเที่ยวทางเลือก: ศาสนาวัฒนธรรม*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 มีนาคม 2561, จาก: <https://www.slideshare.net>.
- ชานนท์ ไชยทองดี. (2557). *เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 6(2),75.
- ชูชัย ทัดไธสง. (28 เมษายน 2561). **สัมภาษณ์**. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเอื้อง. ตำบล หนองเอื้อง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- เชย ศิริวิทยากุล. (15 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. ราษฎรชาวบ้าน. หมู่ที่ 4 บ้านกุฎาชี ตำบลหนองเอื้อง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- ไชยศ เวหน. (18 เมษายน 2561). **สัมภาษณ์**. ประธานสภาวัฒนธรรมประจำอำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์. บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 1 บ้านกม.ศูนย์ ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- ธนวรรณ นิธิปณานันท์. (2556). *ประเพณีประติฐ์กับการเปลี่ยนแปลงที่หัวหิน*. คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. สืบค้นเมื่อ วันที่ 1 มีนาคม 2561. จาก: <https://www.tci-thaijo.org/inde>.
- นภัท กลางสวัสดิ์. (22 กรกฎาคม 2560). **สัมภาษณ์**. ผู้ใหญ่บ้านดงยาง. ตำบลกุสวณแดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.

- บานเย็น คำหมื่น. (18 เมษายน 2561). สัมภาษณ์. อดีตสาธารณะสุข รพ.อำเภอฟุทไธสง.
บ้านดงยาง ตำบล กุสวนแดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- เบญจวรรณ นาราสัจจ์. (2553). ความทรงจำต่ออดีตในมรดกศึกษา (Heritage Studies):
บทสำรวจเบื้องต้น. วารสารสังคมแม่ข่าย, 6(2),46-48.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2560). ประเพณีประติมากรรมในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง. ขอนแก่น:
คลังน่านวิทยา.
- _____ (2557). ดงภูดิน : เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับปฏิบัติการสร้างความหมายว่าลัทธิ
ชุมชน. วารสารสังคมแม่ข่าย. 10(3),168.
- ประกาศิต วัดไธสง. (2 พฤษภาคม 2561). สัมภาษณ์. นายกเทศมนตรีตำบลบ้านใหม่ไชย
พจน์. ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- พระหยวก สุวีโร. (28 เมษายน 2561). สัมภาษณ์. วัดหรีด ตำบลหนองเอื้อง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- รัชดา ทัดไธสง. (2 พฤษภาคม 2561). สัมภาษณ์. ผู้อำนวยการกองการศึกษาตำบล
บ้านใหม่ไชยพจน์. ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- แสง จันทร์งาม. (2534). ศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อมรพรรณ บุญที. (28 เมษายน 2561). สัมภาษณ์. ผู้อำนวยการกองการศึกษา องค์การ
บริหารส่วนตำบลหนองเอื้อง. อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- อิสริยา เลหาดีรานนท์. (2557). เครื่องสูง. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10
มีนาคม 2562, จาก <http://www.royin.go.th/?knowledge=เครื่องสูง>.
- อุดม สรนอก. (28 เมษายน 2561). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้านกุฎาชี. บ้านกุฎาชี หมู่ที่ 4
ตำบลหนองเอื้อง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์.
- Smith, L. (2006). *Use of Heritage*. London and New York: Routledge.